

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО КОНСТРУЮВАННЯ УРОКІВ ТВОРЧОГО ТИПУ

УДК: 378.711+378.01+378.125

Левіна І.А.

В статтє раскрывається сущность понятия «педагогическое конструирование», определяются его критерии, описываются этапы и особенности конструирования уроков творческого типа, определяются уровни сформированности этого умения у будущих учителей.

У статті розкривається сутність поняття «педагогічне конструювання», визначаються його критерії, описуються етапи та особливості конструювання уроків творчого типу, визначаються рівні сформованості цього вміння в майбутніх учителях.

The article reveals the essence of the concept of «pedagogical design», define its criteria, describes the stages and features of design creative type's lessons, defined levels of formed this ability of future teachers.

Актуальність та доцільність дослідження. У період сучасного реформування процесу навчання у загальноосвітніх школах необхідним є вдосконалення системи підготовки майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах. Визначаючи професійні компетентності вчителя, науковці одностайні в тому, що їх основою є комплексні (інтегровані) фахові вміння, які проявляються у здатності випускника вищого навчального закладу до виконання основних виробничих функцій. Одним з таких умінь є вміння конструювати уроки взагалі, та уроки творчого типу, зокрема.

Аналіз результатів педагогічної практики студентів 5 курсу показав, що майбутні вчителі здебільшого не готові до здійснення педагогічного конструювання. Так, 30% респондентів взагалі не мають уявлення про цей феномен. Більше половини студентів, яких опитували, інтуїтивно розуміють сутність цього вміння, але не володіють достатніми знаннями для усвідомленого його застосування на практиці. Серед причин такого стану справ можна виділити такі: в навчальному процесі у ВНЗ в належній мірі не розкриваються важливість і значимість умінь здійснювати педагогічне конструювання; навчання педагогічного конструювання не передбачено програмою підготовки майбутніх учителів.

Аналіз останніх досліджень з проблеми, що розглядається. Питанням удосконалення професійно-педагогічної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів присвячена значна частина досліджень, у яких вивчаються окремі групи професійних умінь: загально-педагогічні (О.А. Абдуліна, А.М. Алексюк, О.Є. Антонова, І.М. Богданова, В.Б. Вишківська, О.А. Дубасенюк, О.А. Острияська, В.О. Сластьонін та ін.), дидактичні (Н.В. Білокур, В.І. Бондар, О.І. Бульвінська, П.М. Гусак, І.В. Іванченко, А.А. Кендихова, І.В. Колеснікова, Г.Е. Муравєва, О.Г. Мороз, І.М. Шапошнікова та ін.), дидактико-методичні (Н.В. Воскресенська, Н.Б. Максименко та ін.). Незважаючи на відсутність у дослідженнях єдиної класифікації професійних якостей майбутнього вчителя, його виробничих функцій, компонентів педа-

гогічної діяльності, єдині педагоги в тому, що основу педагогічної діяльності вчителя становлять конструктивно-проективні вміння.

Так, Л.Д. Столяренок [6, с. 239] зазначає, що саме від цієї групи вмінь залежить ефективність використання вчителем усіх інших знань. Психологічним механізмом реалізації конструктивних здібностей слугує моделювання навчально-виховного процесу.

Конструктивно-проектувальний компонент як один із найважливіших серед професійних функцій учителя виділяє Н.В. Кузьміна: „Він (цей компонент) включає дії, пов'язані із випередженням, „забіганням наперед” - передбаченням системи наслідків від вирішення системи задач протягом всього визначеного часу, на який здійснюється планування” [1, с. 37]. Конструктивно-проектувальні вміння являють собою „систему і послідовність дій педагога, яка пов'язана із вирішенням педагогічних задач по конструюванню об'єкта навчально-пізнавальної діяльності учня, підпорядкованої цілям його виховання” [1, с. 102].

Російський педагог В.О. Сластьонін [3] виділяє групу конструктивних умінь, поділяючи їх на три підгрупи: конструктивно-змістові, конструктивно-операційні та конструктивно-матеріальні. Конструктивно-змістові вміння виконують функцію проектування (вибір, аналіз, синтез та структурування навчально-пізнавального матеріалу відповідно до цілей навчання і виховання та рівня розвитку учнів). Конструктивно-операційні вміння пов'язані з плануванням навчально-виховної діяльності, її керівництвом, відбором доцільних методів навчання і виховання. Конструктивно-матеріальні вміння слугують створенню матеріальної бази для здійснення навчально-виховної роботи.

З питань підготовки уроку існує багато рекомендацій (Ю.К. Бабанський, В.С. Безрукова, А.А.Бударний, В.М. Коротов, В.В. Краєвський, І.Я. Лернер, М.І.Махмутов, В.О. Онищук, І.П.Підласий, М.М. Скаткін, А.М. Сохор, Н.М. Яковлев та ін.), проте однозначного погляду на конструювання уроку досі немає.

М.І. Махмутов основою підготовки уроку вважає всебічний аналіз змісту навчального матеріалу, його педагогічних можливостей. На його думку, і при тематичному, і при поурочному плануванні повинна зберігатися така схема підготовки: 1) компонентний (понятійний) аналіз навчального матеріалу; 2) логічний аналіз змісту; 3) психологічний аналіз змісту; 4) аналіз виховної значимості навчального матеріалу; 5) дидактичний аналіз навчального матеріалу [2].

Загальну структуру підготовчої діяльності вчителя подають відомі дослідники І.Я. Лернер, М.М. Скаткін та М.М. Шахмаєв [4, 5]. Вони виділяють п'ять етапів підготовки уроку: 1) вивчення навчальної програми, що проводиться перед початком засвоєння чергової теми; 2) аналіз методичної літератури: перегляд підручника, методичного посібника, статей у педагогічних журналах, підготовка загального плану засвоєння теми (тематичне планування); 3) аналіз матеріалу конкретного уроку в підручнику, співвіднесення його з рівнем підготовки і розвитку учнів, продумування методики викладу різних питань навчального матеріалу в класі; 4) підготовка засобів навчання відповідно до теми уроку; 5) розроблення плану уроку, в якому зазначають тему, мету й завдання уроку, його структуру (послідовність навчальних ситуацій,

перелік і місце навчальних демонстрацій, час на кожен етап уроку, необхідне для проведення уроку оснащення).

Проблема здійснення викладання і навчання на творчому рівні також знайшла відображення у психолого-педагогічній літературі. Так, у рамках цих досліджень були описані такі інноваційні методи, як мозковий штурм (А.Ф. Осборн), метод евристичних запитань (Д. Пойя), метод багатомірних матриць (Ф. Цвікі), метод інверсій (А.Ф. Єсаулов), метод креативного поля (Д.Б. Богоявленська), широко відомі в психологічній літературі - метод особливих аналогій, метод вільних асоціацій, проблемний метод, метод організованих стратегій. Було визначено сутність та розроблено класифікацію уроків творчого типу (А.В. Хуторської [7]).

Так, творчим вважається урок, на якому учні не просто рахують, пишуть, читають, слухають учителя, а досліджують, винаходять, складають, висувують і доводять гіпотези, тобто самостійно створюють новий для себе освітній продукт. Беручи участь у такому уроці, учні розвивають свої здібності, реалізують свій творчий потенціал. При цьому було виділено такі типи творчих уроків (за типом провідної діяльності):

1. Уроки когнітивного типу (урок-спостереження; урок-експеримент; урок дослідження об'єкта чи поняття, урок-пошук, урок постановки проблеми та її вирішення; урок конструювання поняття (способу, правила); урок міжпредметних зв'язків та інші);

2. Уроки креативного типу (урок складання і вирішення завдання; урок-моделювання; урок-подорож (реальна, віртуальна); урок навпаки (учень в ролі вчителя); урок-олімпіада; урок творчого узагальнення; урок відкриттів; урок захисту творчих робіт; рольова гра та інші);

3. Уроки оргдіяльнісного типу (урок цілепокладання; урок з груповою роботою; урок-консультація; урок-залік; урок самооцінки; урок-рефлексія та інші);

4. Уроки комунікативного типу (урок-виставка; урок-аукціон; урок-змагання; урок-КВК; урок взаємоконтролю та інші).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє дійти висновку, що, незважаючи на наявність окремих робіт, проблема підготовки майбутніх учителів до здійснення педагогічного конструювання розглянута недостатньо і тому вимагає більш ретельного дослідження.

Метою нашого дослідження було визначення сутності та критеріїв педагогічного конструювання, виділення особливостей і етапів здійснення конструювання уроків творчого типу, виявлення рівнів сформованості цього вміння у майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічне конструювання визначимо як сукупність і послідовність процедур, операцій, прийомів, у результаті здійснення яких здійснюється розробка вчителем дидактичної моделі майбутнього уроку. Синонімом конструювання виступає слово «розробка». У зв'язку з цим викладач має вміти: дібрати матеріал для заняття, в ньому виокремити вузлові поняття і закономірності, знайти правильне співвідношення фактичного і теоретичного матеріала на даному занятті, планувати логічні переходи від одного етапу заняття до другого, розташувати теоретичний ма-

теріал від простого до більш складного, зробити висновки щодо цієї теми та здійснювати перехід до наступної, композиційно будувати уроки, не схожі один на одній тощо. Всі ці вміння ми будемо вважати критеріями інтегративного вміння здійснювати педагогічне конструювання.

Створення творчого уроку - складний процес, тому що учитель не просто планує етапи уроку та завдання на кожний етап, а розробляє систему умов для дитячої творчості. При цьому враховуються освітня програма, рівень підготовки дітей, тип уроку, види діяльності, які допоможуть учням створити освітній продукт.

Наведемо етапи та особливості складання плану уроку, орієнтованого на творчу діяльність учнів.

1. Порівняння головних освітніх результатів учнів, які виокремлені в загальній програмі занять з предмету і реальних для досягнення в рамках розділу, що розглядається.

2. Актуалізація творчого потенціалу учнів у свідомості вчителя.

3. Визначення власного особистісного ставлення до проблематики теми.

4. Виокремлення навчальної мети уроку, співвіднесення цієї мети з головними цілями курсу, що розглядається.

5. Розробка ідеї уроку, яка обумовлюється обраним типом уроку, а також творчим результатом, що передбачається. Формулюється одне або кілька відкритих завдань для учнів, які не мають однозначного варіанта їх виконання і дозволяють кожному учневі реалізувати свою індивідуальність.

6. Відбір засобів, методів і форм діяльності, які забезпечать оптимальний результат.

7. Співвіднесення можливих творчих результатів учнів з освітніми стандартами.

8. Уточнення і письмове висловлювання предметної, метапредметної та методологічної цілей уроку.

9. Розробка одного або декількох варіантів структури уроку. Одна з вимог заняття - зміна контрастних видів діяльності учнів при збереженні освітньої домінанти.

10. Написання конспекту (плану) уроку.

Для визначення стану практичної підготовки студентів до конструювання уроків творчого типу та з'ясування рівнів сформованості у них цього вміння нами було проведено аналіз готових розробок уроків студентів випускних курсів. Дослідження здійснювалося на базі Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. В експерименті взяли участь 95 студентів V курсу інституту мов світу. Ступінь прояву кожного критерію визначалася за п'ятибальною шкалою. За кожним студентом і кожною групою було обчислено середній бал, що характеризує рівень сформованості вміння здійснювати педагогічне конструювання. На підставі цього, у кожній групі були виділені студентів з високим (4, 1-5 балів), достатнім (3, 1-4 бали), середнім (2, 1-3 бали), низьким (1-2 бали) рівнями сформованості вміння здійснювати педагогічне конструювання. Результати проведеного дослідження наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Рівні сформованості вміння здійснювати педагогічне конструювання у майбутніх учителів

Групи (в %)	Розподіл майбутніх учителів за рівнями				Середня оцінка, в балах
	Низький	Середній	Достатній	Високий	
КГ	82	18	0	0	2,1
ЭГ	89	11	0	0	1,7

Кількісні дані свідчать про те, що на низькому рівні сформованості вміння здійснювати педагогічне конструювання знаходилося 82% респондентів у КГ і 89% в ЕГ, середній рівень виявили 18% студентів у КГ і 11% в ЕГ. Достатньому і високому рівням сформованості вміння здійснювати педагогічне конструювання не відповідав ні один із респондентів. Середня оцінка за вміння здійснювати педагогічне конструювання у майбутніх учителів у КГ дорівнювала 2,1 бала, в ЕГ – 1,7 бала.

Аналіз результатів констатувального зрізу свідчить, що подальші дослідження доцільно спрямовувати на пошук оптимальних шляхів і засобів удосконалення підготовки майбутніх учителів до конструювання уроків творчого типу.

Література

1. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателей и мастера производственного обучения профтехучилища / Н.В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1989. – 167 с.
2. Махмутов М.И. Современный урок / М.И. Махмутов. – М. : Педагогика, 1985. – 184 с.
3. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / [В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов]; под ред. В.А. Сластенина. – М. : ИЧП “Издательство “Магистр”, 1997. – 308 с.
4. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики / М.Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1984. – 95 с. – (Воспитание и обучение. Библиотека учителя).
5. Скаткин М.Н., Лернер И.Я. Требования к современному уроку (Методические указания). – М., 1969. – 68 с.
6. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология: Учебное пособие для студентов вузов / Л.Д. Столяренко. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. – 542 с. – (Ученики и учебные пособия).
7. Хуторской А.В. Как разработать творческий урок. [Электронный ресурс]. Версия 2.0. / Хуторской А.В. – М. : Центр дистанционного образования «Эйдос», 2006. – 434 Кб.